

International Finance and Accounting

Volume 2019 | Issue 2

Article 5

4-1-2019

ECONOMIC ACTIVITY AND GOVERNMENT FISCAL POLICY: RELATIONSHIP THEORY AND PRACTICE

Kh. Asatullaev

Tashkent Financial institute

Follow this and additional works at: <https://uzjournals.edu.uz/interfinance>

Recommended Citation

Asatullaev, Kh. (2019) "ECONOMIC ACTIVITY AND GOVERNMENT FISCAL POLICY: RELATIONSHIP THEORY AND PRACTICE," *International Finance and Accounting*: Vol. 2019 : Iss. 2 , Article 5.

Available at: <https://uzjournals.edu.uz/interfinance/vol2019/iss2/5>

This Article is brought to you for free and open access by 2030 Uzbekistan Research Online. It has been accepted for inclusion in International Finance and Accounting by an authorized editor of 2030 Uzbekistan Research Online. For more information, please contact brownman91@mail.ru.

ECONOMIC ACTIVITY AND GOVERNMENT FISCAL POLICY: RELATIONSHIP THEORY AND PRACTICE

This article discusses issues related to practical and theoretical directions of fiscal policy, which are considered the main levers of state regulation of the economy, as well as the analysis of its impact on changes in gross production. The analysis of budget expenditures and the composition of budget expenditures, which is the main lever of the state fiscal policy, is considered, and the relevant conclusions are drawn.

Keyword. state fiscal policy, real GDP, state budget expenditures, revenues, economic growth, budget deficit, tax burden.

At the present stage of development of the national economy, it is necessary to work out priority directions of state economic policy in ensuring balanced and sustainable development of the economy. At present, the issues of effective application of the fiscal policy of the state on the way to achieving the economic development of society are among the most pressing and requiring study. Modern fiscal policy will be aimed at ensuring economic growth and overcoming unfavorable situations in the economy through the rational use of state financial resources. Its main goal is to contain fluctuations in the economic cycle and inflation, as well as to achieve a high level of employment, aimed at ensuring sustainable economic growth. With the implementation of the above objectives, the fiscal policy of the state will be achieved by changing the expenses and revenues of the state budget. Policies strive to increase activity in the economy, ensure the well-being of the population, ensure effective employment of the population and, thus, achieve sustainable economic development. But this in itself cannot be achieved. Because in the conditions of economic fluctuations and various structural changes in the world, as well as changes in foreign economic policy in neighboring states, they radically changed the economic policy pursued by the state.

If we analyze the expenditures and revenues of the state budget of the republic for the period 2010–2018, the change in expenditures and revenues of the state budget will lead to an increase in real GDP. In 2010, the state budget revenues amounted to 22.0 percent of GDP, and by 2018 increased by 22.8 percent. In the same way, state budget expenditures in 2010 amounted to 21.7 percent of GDP, in 2018 this figure increased by 24.0 percent.

Analyzing the growth rate of real GDP in our country, the lowest trend in 2010–2018 was observed in 2017–2018, while the figure was 5.2–5.3 percent. The highest growth rates of real GDP were observed in 2010–2015, while the growth rates averaged 8.0 percent. Accordingly, the state budget revenues averaged 21.0 percent of GDP, the state budget expenditures–21.0 percent of GDP. By focusing on official statistics, one can see the effect of real GDP on changes in state budget revenues and expenditures compared with previous years.

Thus, the change in the state budget expenditures in 2012 compared with 2011 by -0.5 percent, and the state budget revenues by -0.6 percent decreased by -0.3 percent compared to last year. The growth of state budget expenditures by 0.2 and 0.4

percent, as well as revenues of the state budget by 0.1 and 0.4 percent, respectively, decreased by -0.1 and -0.2 percent of real GDP in 2015-2016. With real GDP growth in 2014 by 0.1%, expenditures and revenues of the state budget also tended to decrease as compared with the previous year, that is, decreased by -0.4 and -0.5 percent, respectively. It can be concluded that the vibration of real GDP in such a trajectory is largely determined by the fiscal policy pursued by the state and the monetary policy pursued in our country. The state budget in 2018 is predicted for the first time with a surplus of 0.02 percent to GDP. Of course, this is not a bad indicator, but in the conditions of the growing shortage of state financial resources, forecasting the state budget requires a clearer and more reasonable forecast. In the adopted state programs for the development and liberalization of the economy of Uzbekistan, the transparency of the state budget and the balance of budgets of all levels are emphasized to solve problems such as strengthening the revenue side of local budgets. But in our country, the mechanism for forecasting tax revenues, which forms the basis of the state budget, is not perfect; insufficient timely allocation of funds from the state budget leads to a decline in the quality of public services. Despite the negative impact of the global financial and economic crisis on these processes in recent years, it is possible to maintain a budget surplus. In general, the phased reform and liberalization of our country's economy in achieving such results in the state budget, optimizing state budget expenditures by transferring to the private sector several functions previously assumed by the state, developing new industrial areas and strengthening the financial condition of the private sector are also significant factors such as its role and increase in the share in the country's economy had an impact.

The most important priorities of tax policy, which has been an integral part of our country's fiscal policy in recent years, are economic policy priorities, the implementation of international agreements aimed at preserving national wealth, the growth of the national economy, harmonization of national and universal values, prevention of double taxation, working mood of taxpayers, ensuring the need for financial resources, based on strategic directions and principles of implementation national programs and socio-economic development of the country. As a general effect of these processes, on the one hand, the tax burden was reduced compared with the previous year, on the other hand, the state budget was executed with a surplus.

(Full article is available in Uzbek)

**Асатуллаев Х.С. – ТМИ,
“Иқтисодиёт назарияси”
кафедраси мудири, и.ф.н., доцент
Тоштемиров Ш.О. – ТМИ,
Магистратура “Иқтисодиёт”
мутахассислиги магистри**

ИҚТИСОДИЙ ФАОЛЛИК ВА ДАВЛАТ ФИСКАЛ СИЁСАТИ: НАЗАРИЯ ВА АМАЛИЁТ УЙҒУНЛИГИ

Мақолада иқтисодиётни давлат томонидан тартибга солишда давлат фискал сиёсатининг иқтисодий фаолликни таъминлашга йўналтирилган масалалари назарий ва амалий томонлари ўрганилган ҳамда унинг мамлакат ялпи ишлаб чиқаришига таъсирининг амалий таҳлили олиб борилган. Давлат фискал сиёсатининг асосий давлат бюджети харажатлари ва даромадларининг таркибан ўзгариши мамлакат иқтисодий тараққиётига хизмат қилиши юзасидан тегишли хулосалар берилган.

Калит сўзлар: Иқтисодий ўсиш, реал ЯИМ, давлат фискал сиёсати, давлат бюджети даромадлари, давлат бюджети харажатлари, бюджет тақчиллиги, солиқ юки.

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ АКТИВНОСТЬ И ГОСУДАРСТВЕННАЯ ФИСКАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА: ВЗАИМОСВЯЗ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ

В данной статье рассматриваются вопросы касающиеся практических и теоретических направлений фискальной политики, которые считаются основными рычагами государственного регулирования экономики, а также проведен анализ его влияния на изменения валового производства. Рассматривается анализ расходов бюджета и состава расходов бюджета, являющегося основным рычагом государственной фискальной политики, а также сделаны соответствующие выводы.

Ключевые слова: государственная фискальная политика, реальный ВВП, расходы государственного бюджета, доходы, экономический рост, дефицит бюджета, налоговая нагрузка.

Кириш

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев таъкидлаб ўтганларидек, “Солиқ-бюджет сиёсатида қатъий амал қилиш, давлатнинг

ижтимоий мажбуриятларини бажариш, иш ҳақи, пенсия, нафақа ва стипендиялар ҳажми, йирик инвестиция лойиҳалари ва мамлакат муҳофаза қилишнинг мустақамлашни молиялаштириш - ушбу энг муҳим вазифаларни амалга ошириш” [1] ҳамда иқтисодиётда иқтисодий фаолликни таъминлаш долзарб вазифалардан биридир.

Шундай экан, миллий иқтисодиётни тараққий эттиришнинг ҳозирги босқичида иқтисодиётнинг мутаносиб ва барқарор ривожланишини таъминлашда давлат иқтисодий сиёсатининг янги устувор йўналишларини ишлаб чиқишни тақозо этади. Бугунги кунда жамият иқтисодий тараққиётига эришиш йўлида давлат фискал сиёсатини самарали қўллаш масаласи анча долзарб ва тадқиқ этилиши лозим бўлган мавзулардан саналади. Замонавий фискал сиёсати давлат молиявий ресурсларидан оқилона фойдаланиш орқали иқтисодий ўсишни таъминлашга ва иқтисодиётдаги ноҳуш ҳолатларни баратараф этишга қаратилган бўлади. Унинг асосий мақсади барқарор иқтисодий ўсишни таъминлашга қаратилган иқтисодий цикл тебранишларини ва инфляцияни жиловлаш ҳамда юқори бандлик даражасига эришиш ҳисобланади. Юқорида зикр этилган мақсадларни руёбга чиқаришда давлат фискал сиёсати давлат бюджети харажатлари ва даромадларини ўзгартириш орқали эришилади. Иқтисодиётда фаолликни ошириш, аҳоли турмуш фаровонлигини таъминлаш, аҳолининг самарали бандлигини таъминлаш ҳамда шу орқали барқарор иқтисодий тараққиётга эришишга ҳаракат қилади. Лекин бунга ўз-ўзидан эришиб бўлмайди. Чунки иқтисодий тебранишлар шароитида ва жаҳондаги турли таркибий ўзгаришлар ҳамда қўшни давлатлардаги ташқи иқтисодий сиёсатнинг ўзгариши давлат томонидан олиб борилаётган иқтисодий сиёсатни тубдан такомиллаштиришни тақозо этади.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили

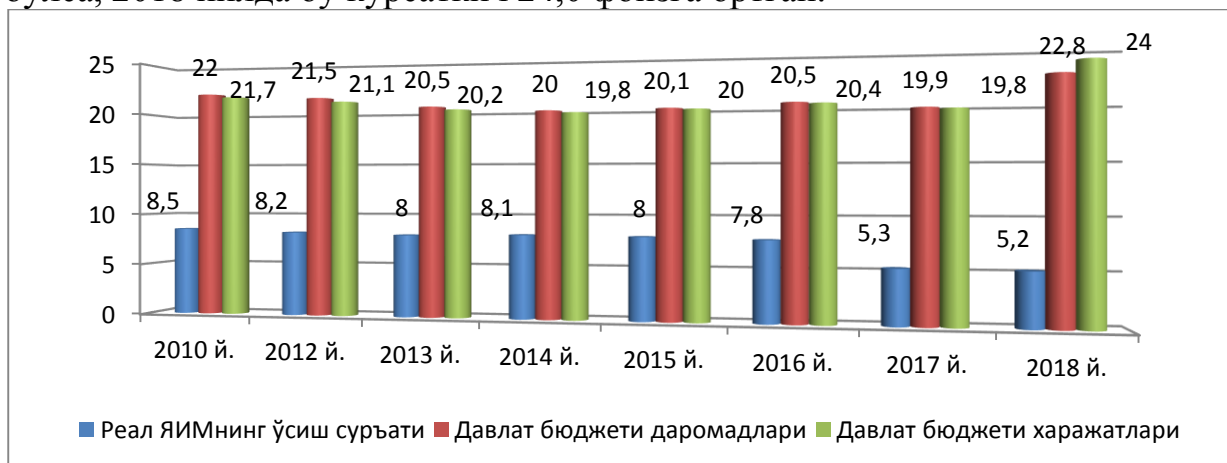
Замонавий иқтисодий адабиётларда давлатнинг самарали фискал сиёсатини шакллантириш масаласига алоҳида эътибор қаратилиб, молиявий ресурсларидан оқилона фойдаланиш ва тақсимлаш жараёни билан боғланса, иккинчи томондан бюджетни тўлдирувчи ва молиялаштирувчи унсур сифатида қаралади. Ҳар бир иқтисодчи олим фискал сиёсат иқтисодий мазмунига турлича ёндашиб иқтисодиётдаги ҳал қилувчи ўрнига ёки унинг таркибий қисмларидан саналган иқтисодий дастакларига яъни солиқлар ва харажатлар сиёсатига асосий урғу бериб уларнинг иқтисодий фаолликни таъминлашдаги айрим жиҳатларига тўхталиб ўтишади. Давлат фискал сиёсатининг иқтисодий фаолликни таъминлашдаги самараси, унинг имкониятлари ва иқтисодиётга таъсири масаласи иқтисодий фан тарихида буюк намоёндалардан саналган У. Петти, А. Смит, Ж.С.Милл, Д. Рикардо, А.Маршалл, Дж. М. Кейнсларни мисол сифатида келтириш мумкин[2]. Шунингдек, мазкур масалалар яъни давлат фискал сиёсати таҳлиллари доирасидаги тадқиқотларда ҳақиқатдан ҳам унинг миллий иқтисодиётдаги таъсири асосланган ҳамда унинг давлат бюджети харажатлари ва даромадлари таркибий қисмини ўзгартириш орқали иқтисодиётни тартибга солувчи иқтисодий фаолликка ундовчи самарали восита

эканлигини асослаган қуйидаги иқтисодчи-олимлардан П.А.Самуэльсон, М.Фридмен, К. Макконнелл, С.Л.Брю, Л.Вальрас, В.Парето, К.Веклес, Х.Кунн, И.Фишер, А.Такер, Дж.Долан, Д.Линдсей, С.Фишер, Р.Дорнбушлар бу йўналишда самарали тадқиқот олиб боришганликларини мисол сифатида келтириб ўтиш мумкин [3].

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, ҳозир замон хорижлик иқтисодчи тадқиқотчи олимлардан Э.Накамура, Ж.Стенсон ва Ж.Паркерлар давлат фискал сиёсати ва унинг таркибий қисмларидан саналган бюджет харажатлари ҳамда унинг самарадорлик мултипликатори айнан иқтисодий фаолликка таъсирини турли амалий таҳлиллар асосида баён этган. Шунингдек, уларнинг илмий тадқиқотлари таҳлилида Америка иқтисодиёти тарихий статистик маълумотларига асосланиб, бюджет харажатларининг тақрибий ўзгаришлари кўп ҳолларда миллий иқтисодиётдаги инвестицион фаолликни, бандлик ва иқтисодий ўсишни таъминлашга хизмат қилиши ёрқин мисоллар орқали кўрсатилиб берилган[4]. Мамлакатимиз иқтисодчи-олимларидан С.Чепель ва М.Катановалар “Иқтисодий ўсиш: бюджет-солиқ сиёсати ва натижалар таҳлили” мақоласида давлат фискал сиёсати бюджет-солиқ сиёсати талқинида анча амалий таҳлиллар, унинг таъсир доираси масаласига тўхталиб ўтишади [5]. Шунингдек, мамлакатимиз иқтисодчи олимлари томонидан давлат фискал сиёсати бюджет солиқ сиёсати талқинида унинг мазмунига бўлган ёндашувлар иқтисодчи олимлар А.В.Ваҳабов, Т.Т.Жўраев, Т.С.Маликов, Жалилов П.Т., Д.Тожибоева ва бошқалар томонидан ўрганилган [6].

Таҳлил ва натижалар

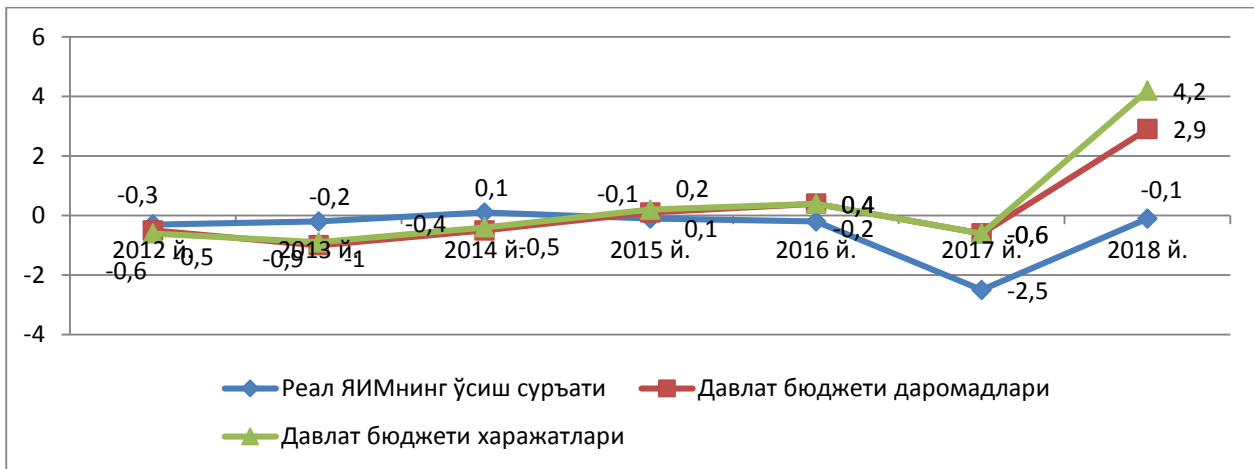
Агар республикаимизнинг 2010-2018 йиллар оралиғидаги давлат бюджет-ти сарф-харажатлари ва даромадларини таҳлил қиладиган бўлсак, давлат бюджети харажатлари ва даромадларининг ўзгариши реал ЯИМнинг ўсиш суръатлари билан мутаносиб равишда ўзгариш тенденциясига эга бўлган. 2010 йилда давлат бюджети даромадлари ЯИМга нисбатан 22,0 фоизни ташкил этган бўлса, 2018 йилга келиб эса, 22,8 фоизга кўпайган. Худди шу тарзда давлат бюджети харажатлари 2010 йилда ЯИМга нисбатан 21,7 фоизни ташкил этган бўлса, 2018 йилда бу кўрсаткич 24,0 фоизга ортган.

1-расм. 2010-2018 йилларда реал ЯИМ ўсиш суръатлари, давлат бюджети даромадлари ва харажатлари (ЯИМ нисбатан фоиз ҳисобида)[7]

Мамлакатимизда реал ЯИМнинг ўсиш суръатларини таҳлил қиладиган бўлсак, 2010-2018 йиллардаги энг паст тенденция 2017-2018 йилларда кузатилган бунда мазкур кўрсаткич, 5,2-5,3 фоизларни ташкил этган. Реал ЯИМнинг энг юқори ўсиш суръатлари 2010-2015 йилларда кузатилган бунда ўсиш суръати ўртача 8,0 фоизлик даражани ташкил этган. Шунга мос равишда давлат бюджети даромадлари ЯИМга нисбатан ўртача 21,0 фоизлик, давлат бюджети харажатлари эса ЯИМга нисбатан 21,0 фоизлик даражаларни ташкил этган. (Қаранг: 1-Расм).

2-расм. Давлат бюджети харажатлари ва даромадларининг ўтган йилларга нисбатан ўзгаришининг реал ЯИМ ўзгаришига таъсири [8]

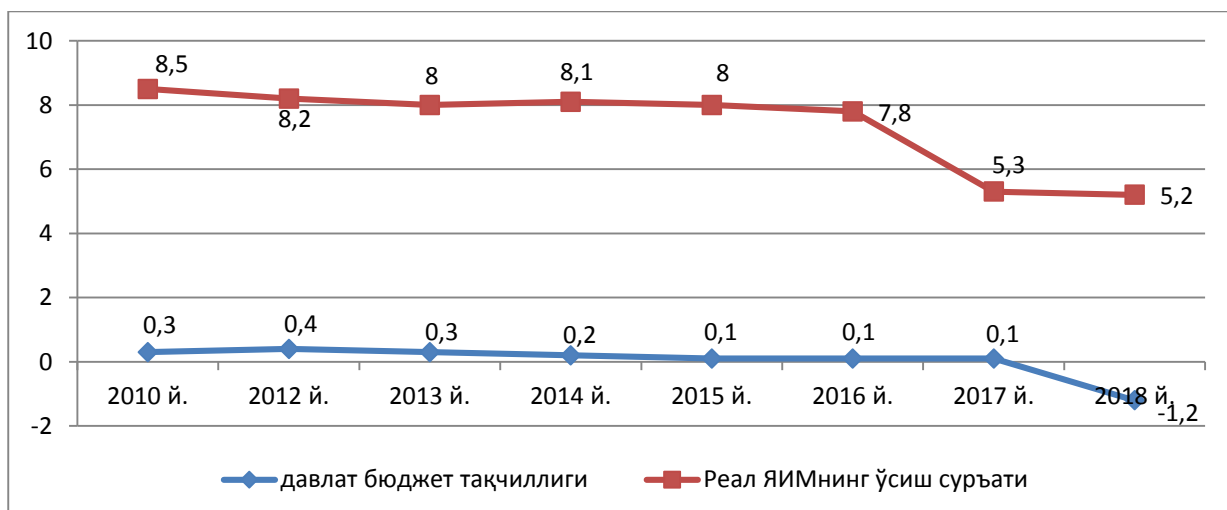
2-расм маълумотларига эътибор қаратадиган бўлсак, ўтган йилларга нисбатан давлат бюджети даромадлари ва харажатларининг ўзгариши орқали реал ЯИМга таъсирини кўриш мумкин.

Мисол учун, 2012 йил давлат бюджети харажатларининг 2011 йилга нисбатан -0,5 фоизга ва давлат бюджети даромадларининг -0,6 фоизга ўзгариши реал ЯИМнинг ўтган йилга нисбатан -0,3 фоизга камайишини таъминлаган. Худди шундай ўзгариш, яъни давлат бюджети харажатлари-нинг 0,2 ва 0,4 фоизларга ҳамда давлат бюджети даромадларининг шу тарздаги 0,1 ва 0,4 фоизларга ўсиши эса 2015-2016 йиллардаги реал ЯИМнинг -0,1 ва -0,2 фоизга камайиши кузатилган. Эътиборлиси фақатгина реал ЯИМнинг 2014 йилдаги 0,1 фоизга ўсишида ҳам давлат бюджети харажатлари ва даромадлари ўтган йилларга нисбатан камайиш тенденциясига эга бўлган, яъни мос равишда -0,4 ва -0,5 фоизларга камайган. Бундан хулоса қиладиган бўлсак, реал ЯИМнинг бундай траекторияда тебраниши аксарият ҳолларда давлат томонидан олиб борилаётган давлат фискал сиёсати ва мамлакатимизда олиб борилаётган монетар сиёсат нитажаларидан десак муболаға бўлмайди.

Давлат молиясини бошқариш мамлакатнинг бюджет ресурсларидан самарали фойдаланиш, барқарор ривожланишни таъминлашга оид чора

тадбирлар мажмуини ишлаб чиқиш ва амалга оширишни кўзда тутди. Бунинг учун эса, энг аввало, мақбул прогнозлаштириш орқали давлат бюджетини ташкил этувчи даромадларни оқилона шакллантириш, ва улардан мақсадли ва манзилли фойдаланиш талаб этилади. Айнан, мазкур чора-тадбирларнинг мақсадга мувофиқ тарзда амалга оширилмаслиги давлат бюджети тақчиллигини келтириб чиқаради. Хусусан, глобал молиявий-иқтисодий инқирознинг иккинчи тўлқини Европа Иттифоқининг қатор давлатларида давлат бюджети тақчиллигининг ошиб бориши натижасида юзага келди. 2017 йил якунига кўра давлат бюджети дефицити Буюк Британияда 3.6%, Испанияда 3.3%, Францияда 3.1%, Италияда 2.3%, Польшада 2.2% ни ташкил этган. Мисол учун мазкур йилларда Буюк Британия ва Франция мамлакатлари давлат бюджети тақчиллиги 3 фоизли даражадан юқори бўлган ҳамда бу мамлакатлар Европа иттифоқи Маастрихтский келишувни бузган. Мазкур келишувга мувофиқ иттифок давлатлари бюджет тақчиллигини 3 фоиздан оширмасликка келишилган [9]. Ушбу кўрсаткичларни мамлакатимиз билан солиштирганда, сўнгги уч йил ичида Давлат бюджети тақчиллик билан прогнозлаштирилган, аммо йил якунига ЯИМ га нисбатан 0,01 фоиз профицит билан бажарилган.

Давлат бюджети 2018 йилда биринчи марта ЯИМга нисбатан 0,02 фоиз профицит билан прогнозлаштирилди. Албатта бу ёмон кўрсаткич эмас, лекин давлатнинг молиявий ресурслари тақчиллиги ортиб бораётган шароитда давлат бюджетини прогнозлаштириш янада аниқ ва асосланган бўлишлиги талаб этилади. Ўзбекистон иқтисодиётини ривожлантириш ва либераллаштиришни амалга ошириш борасида қабул қилинаётган давлат дастурларида давлат бюджети шаффофлигини ва барча даражадаги бюджетлар мутаносиблигини таъминлаш, маҳаллий бюджетлар даромад қисмини мустаҳкамлаш каби ўта муҳим вазифалар белгиланмоқда. Аммо мамлакатимизда давлат бюджетининг асосини ташкил этувчи солиқ тушумларини прогноз қилиш механизмининг мукаммал эмаслиги, давлат бюджетидан молиялаштириладиган соҳаларга ўз вақтида етарлича маблағлар ажратилмаслиги оқибатида давлат хизматларининг сифати тушишига олиб келмоқда.

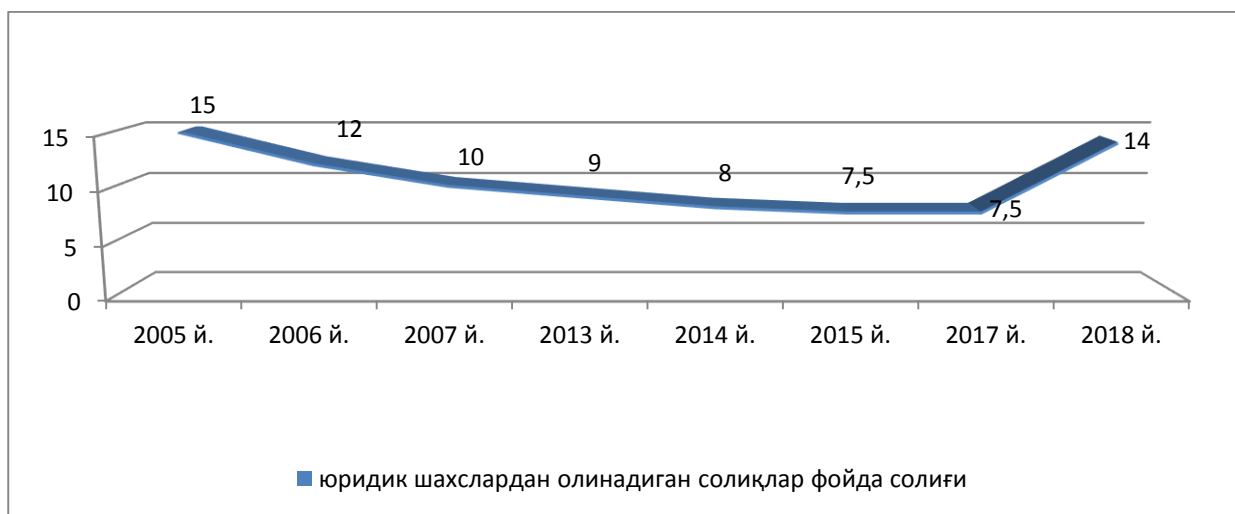
3-расм. 2010-2018 йилларда давлат бюджети тақчиллиги (ЯИМ нисбатан фоиз ҳисобида) ва реал ЯИМ ўсиш суръатлари [11]

Давлат бюджети маблағларидан оқилона фойдаланиш масаласига алоҳида эътибор берилган ҳолда “Давлат бюджети ўлчовсиз эмас, маблағларни қаттиқ тежаш, белгиланган мақсад учун ва оқилона ишлатишни таъминлаш зарур”лигига оид эътирофнинг нақадар ўринли эканлигини қайд этиш мумкин[10]. Маблағларни оқилона сарфлашдан олдин уни бюджет тизими бюджетларига ўз вақтида йиғилишини таъминлаш масаланинг иккинчи томони ҳисобланади. Мамлакатимизда 2010-2018 йилларда давлат фискал сиёсатининг оқилона қўлланилиши натижасида давлат бюджети тақчиллиги ўртача 0,4 фоиз профицит билан бажариб келинмоқда (3- Расм).

Кейинги йилларда мазкур жараёнларга ҳам жаҳон молиявий-иқтисодий инқироzi ўзининг салбий таъсирини кўрсатишига қарамасдан, бюджет профитини сақлаб қолишга эришилмоқда. Умуман олганда, давлат бюджети соҳасидаги бундай натижаларни қўлга киритишда мамлакатимиз иқтисодиётини босқичма-босқич ислоҳ этиш ва эркинлаштириш, илгари давлат зиммасида бўлган бир қанча вазифаларни хусусий секторга ўтказиш орқали давлат бюджети харажатларини оптималлаштириш, янги саноат йўналишларининг ривожлантирилиши ҳамда хусусий сектор молиявий ҳолатининг мустақамланиши, шунингдек, унинг мамлакат иқтисодиётидаги роли ва улушининг ортиши каби омиллар сезиларли таъсир кўрсатди.

Ўтган йилларда мамлакатимизда фискал сиёсатнинг таркибий қисми саналган солиқ сиёсатининг энг муҳим устувор йўналишлари иқтисодий сиёсатнинг устуворлиги, миллий бойликни тежаш, миллий иқтисодиётнинг ўсиш даражаси, миллий ва умуминсоний кадриятларни уйғунлаштириш, иккиёқлама солиққа тортишнинг олдини олишга қаратилган халқаро келишувлар ижросини, солиқ тўловчиларнинг ишчанлик қайфияти, молиявий ресурсларга бўлган эҳтиёжларини таъминлаш, миллий дастурларни амалга ошириш ҳамда мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг стратегик йўналишлари ва тамойилларига асосланган ҳолда олиб борилди. Бунинг натижасида солиқ тўловчилар зиммасидаги солиқ юки иқтисодий ривожланишнинг даражасига монанд ҳолда босқичма-босқич камайтириб борилди, солиқ қонунчилиги жамиятдаги ижтимоий-иқтисодий ўзгаришларни эътиборга олган ҳолда такомиллаштирилди, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг фаолиятини солиқ тизими орқали рағбатлантириш ортиди, реал сектор корхоналарини, шунингдек, экспортга маҳсулот чиқарадиган корхоналар фаолияти ҳамда миллий иқтисодиётга тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларнинг жалб этилишини солиқ имтиёзлари орқали рағбатлантириш жараёнлари кучайтирилди, банкларнинг капиталлашувини оширишда солиқларнинг рағбатлантирувчи роли оширилди, солиқ маъмурчилиги янада такомиллаштирилиб, турли назорат органларининг тадбиркорлик субъектлари фаолиятига аралашуви қисқартирилди, шунингдек, солиқ тўловчилар томонидан солиқ ҳисоботларини тақдим этиш таомиллари

соддалаштирилди. Бу жараёнларнинг умумий самараси сифатида бир томондан солиқ юки даражасининг ўтган йилларга нисбатан камайишига эришилган бўлса, бошқа томондан давлат бюджетининг профицит билан бажарилиши таъминланди.

4-Расм. 2005-2018 йилларда юридик шахслардан олинадиган фойда солиғи ставкаси [12]

4-расм маълумотларига қараганда, 2005 йилда юридик шахслардан олинадиган фойда солиғи ставкасининг 15 фоиздан 2018 йилга келиб 14,0 фоизга қисқаргани корхоналар зиммасидаги солиқ юкининг бевосита камайишини таъминлади. Ўтган 2012-20017 йилларда фуқароларнинг тадбиркорлик фаолиятида эркин иштирок этиши, уларнинг ҳуқуқий ҳимоясини таъминлаш, ортиқча оворагарчиликларнинг олдини олиш, лицензия ва рухсат бериш тартиб-таомилларини қисқартириш ҳамда соддалаштириш, ҳисобот тизимини ва ҳисоботларни тақдим этиш тартибини такомиллаштириш, ишбилармонлик муҳитини тубдан яхшилаш борасида бир қатор қонунлар, Президентимизнинг фармон ва қарорлари қабул қилинди. Ушбу қонун ва қонун ости ҳужжатларининг қабул қилиниши орқали солиқ тўловчилар зиммасидаги солиқ юкининг камайишига эришилди.

1-жадвал

Дунёнинг айрим давлатларида солиқ юкининг ўртача даражаси, фоизда[13]

Давлатлар ва уюшмалар номи	Солиқ юкининг ўртача даражаси, фоизда	Ўзбекистондаги солиқ юкининг бошқа давлатлардаги ҳолат билан қиёсий даражаси
АҚШ	32,3	1,5 марта паст
Европа Иттифоқи давлатлари	42,6	2,0 марта паст
Лотин Америкаси давлатлари	47,2	2,2 марта паст
ИХТга аъзо давлатлар	35,9	1,7 марта паст
Жанубий Осиё давлатлари	40,2	1,9 марта паст
Шарқий Осиё давлатлари	34,5	1,6 марта паст

Марказий Осиё давлатлари	40,5	1,9 марта паст
Россия Федерацияси	34,1	1,6 марта паст
МДХга аъзо давлатлар	25,2	1,2 марта паст
Дунё давлатлари бўйича ўртача	44,7	2,1 марта паст
Ўзбекистон	22,8	х

1-жадвал маълумотларидан кўриниб турибдики, Дунё давлатлари ва уюшмаларида юритилаётган солиқ юкининг республикамиз билан таққослама кўрсаткичлари келтирилган. Агар эътибор қаратадиган бўлсак, Ўзбекистондаги солиқ юки АҚШларига нисбатан 1,5 марта, Европа Иттифоқи ва Лотин Америкаси давлатлари солиқ юкларига нисбатан эса 2-2,2 марта паст эканлигини гувоҳи бўламиз.

Албатта бундай сиёсатнинг юритилиши иқтисодиёт субъектларига берилаётган имконият ва уларнинг рақобатбардош маҳсулотлар ишлаб чиқаришига ҳамда модернизациялашувига олиб келади. Дунёнинг ривожланган ва бошқа бир қатор давлатларида шу борада эришилган натижаларга эътибор берадиган бўлсак, юртимизда олиб борилаётган солиқ сиёсати ҳар томонлама маъқул ва қулай сиёсат эканини англаш қийин эмас.

Хулоса ва таклифлар

Юқорида қилинган таҳлиллар натижасига таяниб хулоса қилиш мумкинки, фикримизча давлатнинг фискал сиёсатини таҳлил қилишда унинг миллий иқтисодиётда барқарор иқтисодий ўсишни таъминлашга ҳамда иқтисодий фаолликка йўналтирилган қуйидаги назарий методологик ва амалий устувор йўналишларни эътиборга олиш лозим бўлади:

Биринчидан, иқтисодий фанда ва ривожланган мамлакатлар реал амалиётидан келиб чиқиб, давлат фискал сиёсатининг иқтисодий фаолликни кўрсатувчи иқтисодий ўсиш, инвестицион фаоллик ва бандликни рағбатлантирувчи назарий методологик, илмий асосланган ёндашувини ишлаб чиқиш. Бу мамлакат тараққиёт даражаси, ҳудудий мутаносибликлар, бандлик, аҳоли истеъмол даражасини рағбатлантирувчи дастак ва восита-ларини ҳисобга олишни тақозо қилади.

Иккинчидан, истиқболда давлат фискал сиёсати молиявий дастак ва воситаларидан оқилона фойдаланишнинг таъсир доирасини аниқлаш, уларнинг иқтисодий фаолликни таъминлайдиган устувор йўналишларини белгилаш лозим бўлади. Чунки, сўнгги йилларда мамлакатимиз ялпи ишлаб чиқариш ҳажмининг ўтган йилларга нисбатан кескин суръатларда пасайиши давлат фискал сиёсатининг айнан иқтисодий фаолликни рағбатлантирадиган механизмларини ишлаб чиқиш кўзда тутади.

Тўртинчидан, давлат фискал сиёсатининг таркибий қисмларидан саналган солиқ сиёсатидан самарали фойдаланишда миллий иқтисодиётнинг етакчи тармоқ ва соҳаларини ривожлантириш дастурига мувофиқ ҳамда тармоқ корхоналари мутаносиблигини таъминлаш мақсадида маълум давргача солиқ имтиёзларини бериш. Бу бевосита мамлакат ишлаб чиқариш потенциал даражасининг ошишига, ҳудудларда бозор инфратузилмасининг жадал

ривожланишига ҳамда самарали бандликни таъминлашга олиб келади ва ўз навбатида банд бўлганлар ҳисобига талабни оширади.

Бешинчидан, иқтисодийни модернизациялаш шароитидан келиб чиқиб, давлат фискал сиёсати миллий иқтисодийда фаолият кўрсатаётган миллий хўжаликларни самарали фаолият кўрсатишлари ва юқори самарадорликка эришишлари учун қулай муҳит шароитини яратиш ҳамда қўллаб-қувватлаш таснифига эга бўлиши керак.

Олтинчидан, давлат инфляцияга қарши чора-тадбирларни ишлаб чиқиш лозим бўлади. Бунда корхоналар томонидан амалга оширилаётган чакана савдога қўйилаётган қўшилган қиймат солиғидан озод қилиш ҳамда мазкур соҳада барча хўжалик юритувчи субъектларга ягона солиқ ставкасини жорий этиш.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Мирзиёев, Шавкат Миромонович. Танқидий таҳлил, катъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик - ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси бўлиши керак. Мамлакатимизни 2016 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий якунлари ва 2017 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг кенгайтирилган мажлисидаги маъруза, 2017 йил 14 январь. - Тошкент: «Ўзбекистон», 2017. - б.

2. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Москва., 1962. Стр. 332; Mill J.S. On the Defintion of Political Economy; and on the Method of Invstigation Proper to it. In: Tssays on Some Unsettled Questions of Political Economy. L., p 133-137; Маршалл А. Принципы политической экономии. Москва, 1983. Т.I. Стр. 56-68.; Walras L. Elements of pure Economics. Translated by Jaffe W.Homewood, Richard D.Irwin, 1954. pp. 88-89

3. Самуэльсон, П. Экономика : пер. с англ. / П. Самуэльсон. М., 1997. 586 с.; Долан, Э. Дж. Макроэкономика / Э. Дж. Долан, Д. Линдсей ; пер. с англ. В. Лукашевича и др. ; под общ. ред. Б. Лисовика. СПб., 1994. 408 с. 6. Дорнбуш, Р. Макроэкономика : пер. с англ. / Р. Дорнбуш, С. Фишер. М., 1997. 784 с. 7. Макконнелл, К. Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика : пер. 14-го англ. изд. / К. Р. Мак коннелл, С. Л. Брю. М., 2003. 683 с. 2 Pareto V. Economie Matematique.-Encyclopedie des Sciencec mathematiques Tome I, vol., Fasc.4.P.: Gauthiev-Villars, 1911 p. 591-640; Wickles K. Lectures on Political Economy. L.Robbins [ed.]. London: George Routledge, [1901,1906] 1934; Fisher I. Mathematical Investigations in the Theory of Value and Prise. New Haven, Ct: Yale University Press, [1892] 1925; Schumpeter J. History of Economic Analysis. New York: Oxford University Press, 1954; Kuhn H., Tucker A. Nonlinear Programming. In: J.Neyman (ed). Proceedings of the Second Ber-keley Symposium on Mathematical Statistics and Probability Berkely and Los Angels: University of California Press, 1951,pp 65

4. Nakamura E. and Steinsson J. Fiscal Stimulus in a Monetary Union: Evidence from US Regions. – «The American Economic Review», March 2014, p. 768.; Parker J. On Measuring the Effects of Fiscal Policy in Recessions. NBER Working Papers Series. Working Paper 17240. July 2011. P. 1. – <http://www.nber.org/papers/w17240>.

5. Чепель С.В., Катанова М. Экономический рост: бюджетно-налоговая политика и результаты анализа// Экономика Узбекистана. 2006, с.96-100.

6. Ваҳабов А.В., Маликов Т.С. Молия. Дарслик. –Т.: “Ношир”, 2012. 284- б.
3. Тожибоева Д. Иқтисодиёт назарияси. Дарслик. - Т.: Шарқ. 2003. -127;
Маликов Т.С., Жалилов П.Т. Бюджет-солиқ сиёсати. Ўқув қўлланма. – Т.: “ИQTISOD-MOLIYA” 2011. -450 бет.; Т.Т.Жўраев Иқтисодиёт назарияси. – Т.: “Fan va texnologiya”, 2018, 512 bet.

7. Турли йиллардаги статистик тўпламлар: Ўзбекистон Республикаси иқтисодий-ижтимоий тараққиётининг мустақиллик йилларидаги (1990-2010 йиллар) асосий тенденциялари ва кўрсаткичлари ҳамда 2011-2015 йилларга мўлжалланган прогнозлари; Альманах Ўзбекистон 2011. Иқтисодий тадқиқотлар маркази, Тошкент 2011 йил.; Тенденции социально-экономического развития Узбекистана (2005-2014гг.)/под редакцией д.э.н. А.М.Садыкова/ Ташкент: IFMR, 2015.-112.; Экономика Узбекистана информационно-аналитический бюллетень за январь-июнь 2015 года; Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси Ўзбекистон Республикаси йиллик статистик тўплами. Тошкент – 2015.; Экономика Узбекистана информационно-аналитический бюллетень за январь-декабрь 2017 года. Ташкент -2018. Center for Economic Research, Издательства “JICA”.

8. Турли йиллардаги статистик тўпламлар: Ўзбекистон Республикаси иқтисодий-ижтимоий тараққиётининг мустақиллик йилларидаги (1990-2010 йиллар) асосий тенденциялари ва кўрсаткичлари ҳамда 2011-2015 йилларга мўлжалланган прогнозлари; Альманах Ўзбекистон 2011. Иқтисодий тадқиқотлар маркази, Тошкент 2011 йил.; Тенденции социально-экономического развития Узбекистана (2005-2014гг.)/под редакцией д.э.н. А.М.Садыкова/ Ташкент: IFMR, 2015.-112.; Экономика Узбекистана информационно-аналитический бюллетень за январь-июнь 2015 года; Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси Ўзбекистон Республикаси йиллик статистик тўплами. Тошкент – 2015.; Экономика Узбекистана информационно-аналитический бюллетень за январь-декабрь 2017 года. Ташкент -2018. Center for Economic Research, Издательства “JICA”.

9. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/2222rank.html>, АҚШ “Central Intelligence Agency ” нинг расмий сайти; Министерство финансов Франции ожидает, что в 2019 году дефицит государственного бюджета вырастет до 2,8% ВВП. В этом и прошлом годах бюджетный дефицит составлял 2,6% ВВП. Причём до 2017-го он в течение десяти лет превышал 3%, что нарушало Маастрихтский договор. В 2019 году Бюджетный

дефицит франции выпастет до 2,8% ВВП <https://ntdtv.ru/72943-v-2019-godu-byudzhethnyj-defitsit-frantsii-vyrastet-do-2-8-vvp>

10. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик - ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси бўлиши керак. – Т: Ўзбекистон, 2017-31б.

11. Турли йиллардаги статистик тўпламлар: Ўзбекистон Республикаси иқтисодий-ижтимоий тараққиётининг мустақиллик йилларидаги (1990-2010 йиллар) асосий тенденциялари ва кўрсаткичлари ҳамда 2011-2015 йилларга мўлжалланган прогнозлари; Альманах Ўзбекистон 2011. Иқтисодий тадқиқотлар маркази, Тошкент 2011 йил.; Тенденции социально-экономического развития Узбекистана (2005-2014гг.)/под редакцией д.э.н. А.М.Садыкова/ Ташкент: IFMR, 2015.-112.; Экономика Узбекистана информационно-аналитический бюллетень за январь-июнь 2015 года; Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси Ўзбекистон Республикаси йиллик статистик тўплами. Тошкент – 2015; Экономика Узбекистана информационно-аналитический бюллетень за январь-декабрь 2017 года. Ташкент -2018. Center for Economic Research, Издательства “ІСА”.

12. Экономика Узбекистана информационно-аналитический бюллетень за январь-декабрь 2017 года. Ташкент -2018. Center for Economic Research, Издательства “ІСА”.

13. Рейтинг стран по ставке налога на прибыль http://www.riarating.ru/countries_rankings /20140827/610628609.html